

Probleemgedrag bij Brugklassers: Het Effect van de Ouder-Kindrelatie

Universiteit Utrecht

Gina Kakar (6129870)
Deelvraag agressie

Sanne Vermeij (4159101)
Deelvraag depressie

Groep: 4D
Docente: Kirsten Buist

Datum: 25-06-2017

Abstract

Aim The aim of this study was to investigate the link between the parent-child relationship and problem behaviour in early adolescence. The aspects of the parent-child relationship that were included in this research were parental warmth, conflict and monitoring. The problem behaviours that were measured were depression and aggression. **Method** 892 adolescents from five high schools in The Netherlands participated (427 boys and 459 girls). The age of participants ranged from 11 to 14 ($M = 12.48$). Self-reported measures were used to assess the included variables. To examine whether warmth, conflict and monitoring predicted early adolescent depression and aggression, two regression analyses were performed. **Results** The results show that less paternal warmth predicts more depression. More maternal warmth, on the other hand, also predicts more depression. Both parental and maternal warmth do not predict aggression. Conflict with both parents did predict more depression as well as more aggression. The relationship between monitoring by both parents and depression was found to be nonsignificant. Less monitoring by father (but not mother) does predict more aggression. **Conclusions** Specific aspects of the parent-child relationship do seem to predict depression and/or aggression in early adolescents. More research is needed to look into these associations so suitable help can be designed for early adolescents to prevent or decrease problem behaviour.

Keywords: Parent-child relationship, depression, aggression

Probleemgedrag bij Brugklassers: Het Effect van de Ouder-Kindrelatie

De ouder-kindrelatie is erg belangrijk in de ontwikkeling van een kind. Volgens de hechtingstheorie zorgt een goede relatie met ouders voor een kleinere kans op probleemgedrag (Bowlby, 1973). Als deze relatie slechter is, kan dit ervoor zorgen dat er problemen ontstaan in stressvolle periodes omdat kinderen minder steun ervaren van ouders. De brugklas is zo'n stressvolle periode. Er zijn veel veranderingen: een nieuwe school, nieuwe klasgenoten en nieuwe vakken. Daarnaast ondergaan brugklassers zelf ook veel veranderingen, zowel van binnen als van buiten. In de vroege adolescentie begint het lichaam zich te ontwikkelen richting volwassenheid en hierbij spelen hormonen een grote rol. Ook versnellen de cognitieve, sociale en emotionele ontwikkeling (Sisk & Zehr, 2005). Door al deze veranderingen kan de adolescentie een kwetsbare periode zijn. Adolescenten hebben hierdoor een verhoogde kans om problemen te ontwikkelen (Silk, Steinberg, & Sheffield-Morris, 2003). Toch krijgt niet elke brugklasser problemen. In het huidige onderzoek wordt gekeken wat de rol van de ouder-kindrelatie hierbij is.

De ouder-kindrelatie bestaat uit verschillende aspecten, die niet allemaal in één onderzoek bekeken kunnen worden. In dit onderzoek wordt gekeken naar warmte en conflict in de ouder-kindrelatie en naar toezicht van ouders. Er is gekozen voor deze aspecten omdat deze belangrijk zijn voor de psychosociale ontwikkeling van adolescenten (Fröjd, Kaltiala-Heino, & Rimpelä, 2007; Gerard, Krishnakumar, & Buehler, 2006). Het is ook niet mogelijk om alle verschillende soorten probleemgedrag te bekijken. Daarom wordt er in het huidige onderzoek gekeken naar twee problemen; depressie en agressie. Er is voor deze twee problemen gekozen omdat ze tijdens de adolescentie sterk toenemen (De Goede, Branje, Delsing, & Meeus, 2009; Thapar, Collishaw, Pine, & Thapar, 2012). Een depressie omvat het hebben van sombere gevoelens voor het grootste gedeelte van de dag, het verliezen van interesse en/of plezier in activiteiten en snel moe zijn (Thapar et al., 2012). Daarnaast kan het samengaan met onder andere slecht slapen, problemen met concentratie en verlies van zelfvertrouwen. In de adolescentie is een snelle stijging te zien van de prevalentie van depressie. Ook de prevalentie van agressie neemt tijdens de adolescentie toe (De Goede et al., 2009). Jongeren laten in de adolescentie meer agressieve gedragingen zien dan in andere levensfasen. Agressiviteit omvat gedragingen zoals opscheppen, pesten, vechten, ongehoorzaamheid en aanvallen (Bongers, Koot, Van den Ende, & Verhulst, 2003; Frick et al., 1993).

Er is al relatief veel onderzoek gedaan naar het effect van de ouder-kindrelatie op probleemgedrag. Hierin is meerdere keren een relatie met ouderlijke warmte gevonden. Met

ouderlijke warmte wordt de neiging van ouders om hun kind te steunen, affectief te zijn en gevoelig te zijn voor wat het kind nodig heeft bedoeld (Zhou et al., 2002). Ook het tonen van goedkeuring en het laten zien van positieve emoties en gedragingen richting het kind vallen hieronder.

Het aantal depressieve klachten bij vroege adolescenten wordt vergroot door lage zorg en onverschilligheid in de opvoeding (Lui, 2003). Zorg werd in dit onderzoek gezien als affectie, warmte en empathie. Dit effect van weinig warmte werd ook gevonden in een ander onderzoek (Hipwell et al., 2008). Weinig ouderlijke warmte was een voorspeller van een depressieve stemming bij meisjes in de late kindertijd en vroege adolescentie. Ook blijkt dat adolescenten die de kwaliteit van de relatie met hun ouders laag vinden, meer depressieve symptomen laten zien (Branje, Hale III, Frijns, & Meeus, 2010). Een lage relatiekwaliteit wordt gezien als weinig steun en warmte. In de relatie met moeder voorspelde dit depressieve symptomen voor zowel jongens als meisjes. Een lage relatiekwaliteit van de relatie met vader voorspelde echter alleen depressieve symptomen bij jongens.

Meer agressief gedrag bij de adolescent blijkt voorspeld te worden door een gebrek aan warmte van moeder (Shaw et al., 1998). Onvoldoende mate van ouderlijke warmte kan namelijk leiden tot een verslechtering van emotionele, sociale en schoolse aanpassingen, wat kan resulteren in agressieve gedragingen (Kam et al., 2011; McKinney, Milone, & Renk, 2011). Daarnaast vertonen adolescenten die minder ouderlijke warmte ervaren, in vergelijking met andere adolescenten, meer agressief gedrag en vijandigheid naar anderen toe (Katsurada & Sugawara, 2000; Olson, Bates, Sandy, & Lanthier, 2000).

Ook naar ouder-kind conflict zijn al meerdere onderzoeken gedaan. Bij een conflict verschillen twee of meerdere mensen van mening over een bepaald doel. De aspiratie van adolescenten om meer autonoom te zijn en een eigen identiteit te ontwikkelen kan resulteren in een stijging in de conflicten tussen ouder en kind (Branje, Van Doorn, Van der Valk, & Meeus, 2009).

Conflict in de ouder-kindrelatie kan echter het risico op stoornissen in de kindertijd en adolescentie vergroten (Bradford, Vaughn, & Barber, 2008; Burt, Krueger, McGue, & Iacono, 2003). Marmorstein en Iacono (2004) onderzochten verstoringen in het gezin die geassocieerd zijn met depressie bij adolescenten. Zij vonden dat depressie bij adolescenten direct geassocieerd is met hoge niveaus van conflict in de ouder-kindrelatie met zowel vader als moeder. In een meta-analyse is gekeken naar conflict binnen de vader-kindrelatie. Hieruit blijkt dat interacties tussen vader en kind ook gerelateerd zijn aan emotionele symptomen bij kinderen (Kane & Garber, 2004). Uit deze meta-analyse blijkt eveneens dat conflict tussen

vader en kind gelinkt is aan depressieve symptomen van het kind. Conflict in het gezin blijkt een belangrijke rol te spelen bij depressie bij kinderen (Hammen, Brennan, & Shih, 2004).

De aanwezigheid van conflicten in de ouder-kindrelatie vormt ook een risicofactor voor agressie bij adolescenten (Smokowski, Cotter, Robertson, & Guo, 2013; Smokowski et al., 2016). In het onderzoek van Smokowski en anderen (2013) is naar voren gekomen dat adolescenten met een hogere mate van conflicten in de ouder-kindrelatie maar liefst tien keer meer kans hebben op meer agressie dan adolescenten die in mindere mate conflicten hebben met hun ouders. In het begin van de adolescentie hebben meisjes vaker conflicten in de ouder-kindrelatie dan jongens. Later wordt dit gelijk. Dit heeft te maken met de vroege ontwikkeling van de adolescentie bij meisjes. Daarnaast zijn er meer conflicten met moeder dan met vader. Dit komt doordat moeders minder vaak conflicten uit de weg gaan en doordat de conflicten merendeels over de dagelijkse zaken gaan, waar moeders vaker bij betrokken zijn (De Goede et al., 2009).

Behalve naar warmte en conflict in de ouder-kindrelatie, is er in onderzoek ook gekeken naar ouderlijk toezicht. Toezicht houden wordt gezien als actief informatie vergaren over de activiteiten van kinderen, waar ze zich bevinden en met wie ze omgaan (Fletcher, Steinberg, & Williams-Wheeler, 2004). In dit onderzoek wordt ouderlijk toezicht gemeten aan de hand van de kennis die ouders hebben over bepaalde aspecten van het leven van hun kind. Deze informatie kunnen ouders verkrijgen van het kind zelf, van vrienden van het kind of van de ouders van deze vrienden.

Het blijkt dat depressieve adolescenten lagere niveaus van ouderlijk toezicht waarnemen (Yu et al., 2006). Daarnaast kan een laag niveau van ouderlijk toezicht depressieve symptomen voorspellen bij meisjes (Bacchini, Miranda, & Affuso, 2010). Mahony, Schweder en Stattin (2002) hebben onderzoek gedaan naar ontwrichte ouder-kindrelaties. Eén van de belangrijkste kenmerken van zo'n relatie was een gebrek aan kennis over en interesse in de adolescent. Deze ouders houden dus weinig toezicht. Adolescenten die een ontwrichte relatie hadden met hun ouder(s), rapporteerden meer depressieve klachten.

Het verband tussen ouderlijk toezicht en agressie is ook uit meerdere studies naar voren gekomen (Henneberger, Varga, Moudy, & Tolan, 2016; Henry, Tolan, & Gorman-Smith, 2001; Richards, Miller, O'Donnell, Wasserman, & Colder, 2004). Zo is een lage mate van ouderlijk toezicht in de jonge jaren een grote risicofactor voor de ontwikkeling van agressie bij adolescenten (Henneberger et al., 2016; Henry et al., 2001). Ouders van deze adolescenten zijn zich minder bewust van wat hun kinderen doen, waar zij zijn en met wie zij tijd doorbrengen (Richards et al., 2004). Jonge adolescenten die aangeven meer ouderlijk

toezicht te ervaren, hebben minder de neiging om agressie te vertonen. Daarnaast wordt er meer toezicht gehouden bij meisjes dan bij jongens, maar jongens vertonen juist meer agressief gedrag. Er is weinig te vinden over het verschil tussen toezicht van vader en toezicht van moeder. Er is dus niet veel bekend over de verschillende invloeden die dit kan hebben op agressie bij adolescenten.

In de huidige studie wordt gekeken naar de vraag: 'Is er een verband tussen de ouder-kindrelatie en probleemgedrag bij brugklasleerlingen?'. Er is gekozen voor brugklasleerlingen omdat zij in die fase van hun leven veel belangrijke veranderingen doormaken. De hoofdvraag is opgedeeld in twee deelvragen, namelijk; 'Is er een verband tussen warmte, conflict en toezicht van ouders en depressie bij brugklasleerlingen?' en 'Is er een verband tussen warmte, conflict en toezicht van ouders en agressie bij brugklasleerlingen?'. Op basis van de literatuurstudie wordt verwacht dat weinig warmte, veel conflict en weinig toezicht van zowel vaders als moeders samenhangen met meer depressie en agressie bij brugklasleerlingen. Als er meer informatie is over de aspecten van de ouder-kindrelatie die depressie en agressie bij adolescenten kunnen voorspellen, kan hiermee gerichte preventie en interventie ontwikkeld worden. Adolescenten met dit probleemgedrag en hun ouders kunnen dan beter begeleid worden en de prevalentie van agressie en depressie bij adolescenten zou verlaagd kunnen worden.

Methode

Steekproef, procedure en design

De steekproef van het onderzoek bestond uit 892 participanten. Zij waren afkomstig uit 27 brugklassen van 5 verschillende middelbare scholen. Hun opleidingsniveau was VMBO-t, HAVO of VWO. Er hebben 427 jongens (47.9%) en 459 meisjes (51.5%) meegedaan aan het onderzoek. Zes participanten hebben niet aangegeven wat hun geslacht is. De participanten waren tussen de 11 en 14 jaar oud ($M = 12.48$, $SD = .58$). Ze hadden verschillende etnische achtergronden: 95% was Nederlands, 0.1% was Surinaams, 0.4% was Antilliaans, 0.1% was Turks, 0.4% was Marokkaans en 2.6% had een andere achtergrond. 1.0% van de participanten heeft niet aangegeven wat hun etnische achtergrond is.

Om de participanten te werven is er contact gelegd met verschillende middelbare scholen. Als scholen mee wilden doen aan het onderzoek, kregen de brugklasleerlingen een brief mee naar huis met informatie over het onderzoek. Deze brieven zijn vooraf opgesteld en waren voor elke school hetzelfde. Als ouders niet wilden dat hun kind meedeed aan het onderzoek, konden zij op school een antwoordstrook inleveren. Er is dus via *passive consent* toestemming gevraagd aan de ouders.

De afname van de vragenlijsten vond vaak plaats tijdens een mentoruur, onder begeleiding van de onderzoekers. De uitleg over de vragenlijsten werd aan het begin van de afname klassikaal gegeven. Vervolgens hebben alle leerlingen die toestemming hadden van hun ouders, individueel een batterij aan vragenlijsten ingevuld. Als leerlingen tijdens het invullen nog vragen hadden, konden zij hun hand opsteken. In dit paper zal alleen in gegaan worden op vragenlijsten die relevant zijn voor ons onderzoek.

Dit onderzoek had een cross-sectioneel design. Er is op één moment data verzameld en op deze data werden analyses uitgevoerd. Daarnaast betrof het een surveyonderzoek, waarbij er op systematische wijze vragen zijn gesteld aan een groot aantal brugklassers. Door middel van vragenlijsten werden de meningen, motieven en gedragingen van deze brugklasleerlingen gemeten. Er is gebruik gemaakt van een selecte steekproef. De middelbare scholen zijn vooral geworven uit het eigen netwerk van studenten. Leerlingen die toestemming hadden van hun school en hun ouders deden mee aan het onderzoek.

Meetinstrumenten

Voor dit onderzoek zijn er vragenlijsten als meetinstrumenten gebruikt om de hoofdconcepten te meten. Hieronder een beschrijving per hoofdconcept.

Ouder-kindrelatie.

Voor het meten van warmte en conflict is de vragenlijst Network of Relationships Inventory (NRI; Furman & Buhrmester, 1985; Furman & Buhrmester, 1992) gebruikt. Hiermee is gekeken naar de positieve en negatieve aspecten van de ouder-kindrelatie. Deze vragenlijst is verdeeld in 12 items, waarbij er zes items over de positieve kwaliteit van de ouder-kindrelatie gaan. Dit is de schaal Warmte. Daarnaast gaan er zes item over de negatieve kwaliteit van de ouder-kindrelatie. Dit is de schaal Conflict. Een voorbeelditem van de schaal Warmte is: 'Hoeveel bewondert en respecteert je vader/moeder jou?'. Een voorbeelditem van de schaal Conflict is: 'Hoeveel ergeren jij en je vader/moeder je aan elkaar of worden jullie boos op elkaar?'. De participanten vulden voor beide ouders een aparte vragenlijst in. De items konden zij beantwoorden op een 5-punts Likert-schaal (1 = *weinig tot niet* en 5 = *meer kan niet*). Op basis van de zes items zijn gemiddelden berekend. Deze gemiddelden gaven de scores op de schalen Warmte en Conflict aan. Cronbach's alpha voor Warmte van moeder was .81. Voor Warmte van vader was dit .77. Voor Conflict met moeder was het .91 en voor Conflict met vader was Cronbach's Alpha .88. Alle vier de schalen hebben dus een goede betrouwbaarheid.

Voor het meten van toezicht is gebruik gemaakt van de Vragenlijst Toezicht Houden (VTH; Brown, Mounts, Lamborn, & Steinberg, 1993). Bij de VTH wordt er gemeten in

hoeverre de ouders op de hoogte zijn van een zestal items. Deze items vormen de schaal Monitoring. Een voorbeelditem is: ‘Hoeveel weet je vader/moeder over wie je vrienden zijn?’. De participanten vulden voor beide ouders een aparte vragenlijst in. Ze gaven op een 4-punts Likert-schaal aan in hoeverre hun ouders op de hoogte zijn van deze items (1 = *zij weten daar niets van* en 4 = *zij weten daar alles van*). Op basis van de zes items zijn de gemiddelden berekend. Deze gemiddelden geven de scores op de schaal Monitoring aan. Cronbach’s alpha was .87 voor Monitoring van moeder. Voor Monitoring van vader was Cronbach’s alpha .82. Beide schalen hebben dus een goede betrouwbaarheid.

Probleemgedrag.

Depressie en agressie zijn gemeten met de vragenlijst Youth Self Report (YSR; Achenbach, 1991b; Verhulst, Van der Ende, & Koot, 1997). Met de YSR is gemeten of de participanten gevoelens van depressie en/of agressieve gedragingen rapporteren. De schaal Depressie bestaat uit 7 items. Een voorbeelditem is: ‘Ik voel me eenzaam’. De schaal Agressief Gedrag bestaat uit 19 items. Een voorbeelditem bij deze schaal is: ‘Ik maak veel ruzie’. De participanten gaven antwoord op een 3-punts Likert-schaal (1 = *helemaal niet van toepassing* en 3 = *duidelijk of vaak van toepassing*). Op basis van de items zijn de somscores berekend. Deze somscores geven de scores op de schalen Depressie en Agressief Gedrag aan. Cronbach’s alpha was .81 voor de schaal Depressie. Voor de schaal Agressief Gedrag was dit .83. Beide schalen hebben dus een goede betrouwbaarheid.

Resultaten

Onderzoeksvraag 1: Verband ouder-kindrelatie en depressie

Als eerste is er geprobeerd antwoord te geven op de vraag: ‘Is er een verband tussen warmte, conflict en toezicht van ouders en depressie bij brugklasleerlingen?’. Hiervoor is een Standaard Multipiele Regressieanalyse uitgevoerd. Vooraf aan de analyse is de data gecontroleerd op onmogelijke gegevens door naar uitschieters te kijken. Hierbij kwam geen foute data naar voren. Hierna is de normaliteit van de data gecontroleerd met gebruik van scatterplots en boxplots. Hieruit bleek dat de data rechtsscheef verdeeld is. Dit is echter vaak het geval als er in een willekeurige populatie naar probleemgedrag gekeken wordt. We verwachtten dat deze schending van de assumpties geen grote impact op de resultaten zou hebben en hebben daarom de geplande analyses uitgevoerd. De beschrijvende statistieken zijn te vinden in tabel 1.

Vervolgens is de regressieanalyse uitgevoerd. In totaal verklaren de voorspellers een significante 14,6% van de variantie van depressie, $R^2 = .15$, $\text{adjusted } R^2 = .14$, $F(6, 885) = 20.96$, $p < .001$. De effectgrootte is $f^2 = .17$, er is dus sprake van een klein effect. De

gestandaardiseerde (B) en niet-gestandaardiseerde (β) regressiecoëfficiënten en de significantie van elke voorspeller zijn te vinden in Tabel 2.

De resultaten laten zien dat toezicht van zowel moeder als vader geen significante voorspellers zijn van depressie. Warmte van moeder is daarentegen wel een significante, positieve voorspeller van depressie, $\beta = .11$, $p = .029$. Warmte van vader is een significante, negatieve voorspeller, $\beta = -.23$, $p < .001$. Conflict met moeder ($\beta = .25$, $p < .001$) en conflict met vader ($\beta = .12$, $p < .001$) zijn beide significante, positieve voorspellers. Toezicht van ouders hangt dus niet samen met depressie. Meer warmte van moeder, minder warmte van vader en meer conflicten met zowel vader als moeder hangen wel samen met meer depressie bij brugklassers.

Onderzoeksvraag 2: Verband ouder-kindrelatie en agressie

Vervolgens is er geprobeerd antwoord te geven op de vraag: 'Is er een verband tussen warmte, conflict en toezicht van ouders en agressie bij brugklasleerlingen?'. De analyse die hiervoor uitgevoerd is, is wederom de Standaard Multipiele Regressie.

De voorspellers verklaren in totaal een significante 25.5% van de variantie van agressie, $R^2 = .26$, adjusted $R^2 = .25$, $F(6, 885) = 41.85$, $p < .001$. De effectgrootte hiervan is $f^2 = .34$. Dit is een medium tot groot effect. Ook voor agressie zijn de gestandaardiseerde (B) en niet-gestandaardiseerde (β) regressiecoëfficiënten en de significantie van elke voorspeller te vinden in Tabel 2.

Uit de analyse is gebleken dat toezicht van moeder en zowel warmte van moeder als warmte van vader geen significante voorspellers voor agressie bij brugklasleerlingen zijn. Daarentegen is toezicht van vader een significante, negatieve voorspeller, $\beta = -.13$, $p = .004$. Zowel conflict met moeder ($\beta = .26$, $p < .001$) als conflict met vader ($\beta = .27$, $p < .001$) zijn significante, positieve voorspellers van agressie. Samenvattend betekent dit dat toezicht van moeder en warmte van beide ouders niet samenhangen met agressie. Weinig toezicht van vader en veel conflict met zowel moeder als vader hangen wel samen met meer agressie bij brugklasleerlingen.

Tabel 1

Beschrijvende statistieken

	<i>M</i>	<i>SD</i>	Minimum	Maximum	<i>N</i>
Toezicht moeder	3.29	1.58	1	4	878
Toezicht vader	2.97	1.59	1	4	876
Warmte moeder	3.79	1.74	1	5	843
Warmte vader	3.54	1.70	1	5	826
Conflict moeder	1.69	1.70	1	5	858
Conflict vader	1.58	1.64	1	5	846
Depressie	9.03	2.49	7	21	887
Agressie	25.55	4.86	19	53	878

Tabel 2

Standaard Multipele Regressieanalyses op het Effect van Warmte, Conflict en Toezicht van Ouders op Depressie en Agressie bij Brugklasleerlingen (N = 892)

	Depressie			Agressie		
	<i>B</i>	β	<i>p</i>	<i>B</i>	β	<i>p</i>
Toezicht moeder	0.08	.02	.730	-0.36	-.04	.353
Toezicht vader	-0.07	-.02	.745	-1.09	-.13	.004
Warmte moeder	0.37	.11	.029	0.31	.05	.295
Warmte vader	-0.83	-.23	<.001	-0.10	-.01	.755
Conflict moeder	0.89	.25	<.001	1.82	.26	<.001
Conflict vader	0.48	.12	<.001	2.08	.27	<.001

Discussie

In dit onderzoek is gekeken naar de vraag: ‘Is er een verband tussen de ouder-kindrelatie en probleemgedrag bij brugklasleerlingen?’. Eerst is er antwoord gegeven op de vraag: ‘Is er een verband tussen warmte, conflict en toezicht van ouders en depressie bij brugklasleerlingen?’. Aan de hand van de literatuurstudie werd verwacht dat weinig warmte, veel conflict en weinig toezicht depressie bij brugklassers kunnen voorspellen.

Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat weinig warmte van vader inderdaad een voorspeller is van depressie. Dit komt overeen met bevindingen uit eerder onderzoek (Branje et al., 2010; Hipwell et al., 2008; Lui, 2003). Weinig warmte van vader houdt in dat vader het

kind niet steunt, niet affectief is en niet gevoelig is voor wat het kind nodig heeft (Zhou et al., 2002). Dit gedrag kan zorgen voor een onveilige hechting, wat op zijn beurt weer kan zorgen voor depressie (Bowlby, 1973; De Minzi, 2006). Vooral het niet beschikbaar zijn van vaders heeft invloed op depressie. Dit zou verklaard kunnen worden doordat vaders een belangrijke rol spelen in het openstaan voor de buitenwereld (Paquette, 2004). Ze helpen het kind om opgewekt te zijn en leren het kind om dapper te zijn in onbekende situaties en voor zichzelf op te komen. Als kinderen geen goede relatie hebben met hun vader, kunnen ze deze vaardigheden minder goed ontwikkelen.

In tegenstelling tot de hypothese, voorspelde veel warmte van moeder in dit onderzoek depressie. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat deze moeders te betrokken zijn bij hun kinderen. Betrokken zijn kan positieve effecten hebben op het kind, maar niet als het niet aansluit bij het ontwikkelingsniveau van het kind (Schiffrin et al., 2013). Warmte geven kan dan veranderen in *over-parenting*. Hierdoor worden kinderen beschermd tegen de natuurlijke uitdagingen van het leven. Dit zorgt ervoor dat ze de kans missen om vaardigheden te ontwikkelen die hen kunnen helpen om te gaan met moeilijkheden. Zo kan *over-parenting* leiden tot depressie bij kinderen (Bayer, Sanson, & Hemphill, 2006; Schiffrin et al., 2013). Een andere verklaring zou kunnen zijn dat depressie bij adolescenten juist warmte bij moeders uitlokt. Omdat dit onderzoek een cross-sectioneel design heeft, is de richting van het verband niet te zien.

In overeenstemming met de hypothese werd veel conflict met zowel vader als moeder gevonden als voorspeller van depressie. Tijdens de vroege adolescentie is het normaal als er wat conflicten ontstaan (Branje et al., 2009). De aanwezigheid van veel verstoringen en conflicten in een gezin is echter gerelateerd aan depressie (Kane & Garber, 2004; Marmorstein & Iacono, 2004). Conflicten tussen ouder en kind zorgen ervoor dat het kind blootgesteld wordt aan stressvolle situaties en slechte modellen voor het omgaan met onenigheden. Dit heeft invloed op de sociale competenties van adolescenten en zorgt ervoor dat zij moeite krijgen met het omgaan met stressvolle situaties. Dit kan weer leiden tot depressie (Hammen et al., 2004).

Het verband tussen toezicht van beide ouders en depressie was niet significant. In dit onderzoek blijkt toezicht dus niet gerelateerd te zijn aan depressie. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat ouderlijk toezicht en de kennis die ouders hebben over het leven van hun kind, verschillende aspecten zijn. Ouders kunnen bijvoorbeeld veel weten over hun kind, omdat het kind dit uit zichzelf vertelt. Ouders hoeven dan niet veel toezicht gehouden te hebben. Daarnaast is er een verschil tussen toezicht houden en controle uitoefenen. In de

literatuur worden deze begrippen door elkaar gebruikt. Het zou kunnen zijn dat de onderzoeken die een verband vonden tussen toezicht en depressie, eigenlijk de mate van controle gemeten hebben.

Vervolgens is gekeken naar de vraag: ‘Is er een verband tussen warmte, conflict en toezicht van ouders en agressie bij brugklasleerlingen?’. Hierbij werd aan de hand van de literatuurstudie verwacht dat weinig warmte, veel conflict en weinig toezicht agressie bij brugklassers kunnen voorspellen.

In tegenstelling tot de hypothese is uit dit onderzoek naar voren gekomen dat warmte van beide ouders geen significante voorspeller is van agressie. Dit is ook in tegenstrijd met eerder onderzoek, waar een verband werd gevonden tussen ouderlijke warmte en agressie bij adolescenten (Kam et al., 2011; Katsurada & Sugawara, 2000; McKinney et al., 2011; Olson et al., 2000). Een verklaring hiervoor kan zijn dat er sprake is van een *extraneous variable*, een andere variabele die de relatie tussen warmte van ouders en agressie kan verklaren (Gravetter & Wallnau, 2016). In de adolescentie neemt namelijk de ouderlijke warmte af, wordt de ouder-kindrelatie gelijkwaardiger en beginnen leeftijdsgenoten een grotere en belangrijkere rol te spelen. De warmte die de adolescenten voorheen van hun ouders kregen, wordt in de adolescentie verkregen van leeftijdsgenoten. Deze warmte kan dienen als een protectieve factor voor agressief gedrag bij adolescenten (De Goede et al., 2009; Yu, Branje, Keijsers, & Meeus, 2014).

Daarentegen is veel conflict in de ouder-kindrelatie zoals verwacht een voorspeller van agressie bij de adolescent. Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat zowel conflict met vader als conflict met moeder een positieve voorspeller is van agressie. Deze conclusies worden ook getrokken in eerder onderzoek (Smokowski et al., 2013; Smokowski et al., 2016). Door de verschillende verwachtingen van ouders en adolescenten ten aanzien van de timing van transitie in autoriteit, autonomie en verantwoordelijk, is conflict binnen een ouder-kindrelatie een risicofactor voor agressie (Collins, Laursen, Mortensen, Luebker, & Ferreira, 1997; De Goede et al., 2009; Yu et al., 2014). Adolescenten met een hoge mate van conflicten met één of beide ouders, hebben maar liefst tien keer meer kans op meer agressief en vijandig gedrag tegen anderen dan adolescenten die in mindere mate conflicten hebben in de ouder-kindrelatie (Smokowski et al., 2013).

Daarnaast kwam uit dit onderzoek naar voren dat weinig toezicht van vader een voorspeller is van agressie. Dit is in overeenstemming met eerdere studies (Henneberger et al., 2016; Henry et al., 2001; Richards et al., 2004). Een lage mate van ouderlijk toezicht is gerelateerd aan meer agressie.

In tegenstelling tot toezicht van vader, is toezicht van moeder geen significante voorspeller van agressie. De score toezicht van moeder is echter wel hoger dan toezicht van vader. Moeders lijken dus meer toezicht te houden. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat toezicht houden en kennis hebben over het kind verschillende concepten zijn. Het is namelijk naar voren gekomen dat moeders gemiddeld minder uren buitenshuis werken en meer betrokken zijn bij de hedendaagse zaken van de adolescenten (De Goede et al., 2009; Hart & Kelley, 2006). De adolescent vertelt uit zichzelf meer over de activiteiten en hierdoor hebben moeders meer kennis over de activiteiten van hun kind, terwijl ze minder toezicht houden. In dit onderzoek wordt kennis hebben over de activiteiten van de adolescent als ouderlijk toezicht gezien. Deze verschillende definities van ouderlijk toezicht zouden het verschil in resultaten kunnen verklaren.

Het huidige onderzoek heeft een aantal limitaties. Allereerst is er gebruik gemaakt van een aselechte steekproef. De participanten zijn geworven via scholen uit het netwerk van studenten. Er is dus geen sprake geweest van een willekeurige steekproef. Dit verkleint de generaliseerbaarheid van de resultaten. Daarnaast heeft het onderzoek een cross-sectioneel design. Aangezien de dataverzameling een momentopname is geweest, is de betrouwbaarheid hierdoor verkleind. Een andere limitatie is dat de respondenten het opleidingsniveau VMBO-t of hoger hebben. Leerlingen met een lager opleidingsniveau hebben niet aan het onderzoek meegedaan. Hierdoor zijn de resultaten minder generaliseerbaar. Tot slot zijn er maar drie aspecten van de ouder-kindrelatie bekeken. Het was niet mogelijk om alle aspecten van deze relatie in dit onderzoek te bekijken en dit maakte dat er niet naar het volledige beeld gekeken kon worden. Een ander aspect van de ouder-kindrelatie dat belangrijk is bij de ontwikkeling van probleemgedrag is bijvoorbeeld de hechting (Buist, Deković, Meeus, & Van Aken, 2004).

Het onderzoek heeft ook een aantal sterke punten. Er hebben veel leerlingen meegedaan aan het onderzoek. De steekproef was dus groot en dit heeft de betrouwbaarheid van de resultaten vergroot. Daarnaast zijn de vragenlijsten afgenomen in een vertrouwde omgeving. Dit zal er voor gezorgd hebben dat de leerlingen zich meer op hun gemak voelden. Stress of zenuwen zullen dus minder invloed hebben gehad op hun antwoorden. Ook hebben de gebruikte vragenlijsten allemaal een goede betrouwbaarheid.

Met het oog op de limitaties van het onderzoek, zijn er een aantal aanbevelingen voor vervolgonderzoek. Ten eerste is het belangrijk om het verband tussen de ouder-kindrelatie en probleemgedrag te bekijken in een longitudinaal onderzoek. Zo kan de relatie over tijd bekeken worden en kan er meer gezegd worden over de richting van de verbanden. Ten tweede is het belangrijk dat het concept ouderlijk toezicht goed gedefinieerd wordt. Er moet

gekeken worden naar de verschillen tussen toezicht houden, kennis over het kind en controle. Het meten van de kennis die ouders hebben over het leven van hun kind is niet hetzelfde als het meten van de inspanningen die zij doen om toezicht te houden (Kerr, Stattin, & Burk, 2010). Vervolgens kan er gekeken worden welk van deze concepten invloed heeft op probleemgedrag bij adolescenten. In onderzoek naar ouderlijk toezicht moet er ook meer worden gekeken naar sekseverschillen. Op dochters wordt er bijvoorbeeld meer toezicht gehouden, terwijl de zonen juist meer agressief gedrag laten zien (Richards et al., 2004). Daarnaast zouden er meer aspecten van de ouder-kindrelatie bekeken moeten worden, zodat er een completer beeld gevormd kan worden van het effect op probleemgedrag. De hechting tussen ouder en kind kan bijvoorbeeld ook invloed hebben op de ontwikkeling van probleemgedrag bij adolescenten (Buist et al., 2004). Ook zou er meer onderzoek gedaan moeten worden naar de relatie tussen warmte van moeder en depressie. In dit onderzoek werd een opvallend verband gevonden. Meer warmte van moeder was gerelateerd aan meer depressie. Verklaringen zouden kunnen zijn dat de warmte overgaat in *over-parenting* of dat depressie bij adolescenten juist warmte van moeders uitlokt en het verband dus een andere richting heeft. Dit verdient zeker meer aandacht.

Dit onderzoek toont het belang van de ouder-kindrelatie voor depressie en agressie bij brugklasleerlingen. De uitkomsten van het onderzoek zijn van belang voor het begeleiden van adolescenten die probleemgedrag vertonen en hun ouders. Als er meer bekend is over wat probleemgedrag veroorzaakt of in stand houdt, kan er gerichte preventie en interventie ontwikkeld worden. De ouder-kindrelatie biedt op deze manier kansen om de prevalentie van depressie en agressie te verkleinen.

Referenties

- Achenbach, T. M. (1991b). *Manual for the Youth Self-Report and 1991 Profile*. Burlington: University of Vermont, Department of Psychiatry.
- Bacchini, D., Miranda, M. C., & Affuso, G. (2010). Effects of parental monitoring and exposure to community violence on antisocial behavior and anxiety/depression among adolescents. *Journal of Interpersonal Violence, 26*, 269-292. doi:10.1177/0886260510362879
- Bayer, J. K., Sanson, A. V., & Hemphill, S. A. (2006). Parent influences on early childhood internalizing difficulties. *Journal of Applied Developmental Psychology, 27*, 542-559. doi:10.1016/j.appdev.2006.08.002
- Bongers, I. L., Koot, H. M., Van den Ende, J., & Verhulst, F. C. (2003). The normative development of child and adolescent problem behavior. *Journal of Abnormal Psychology, 112*, 179-192. doi:10.1037/0021-843X.112.2.179
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss, volume 2: Separation*. New York: Basic Books.
- Bradford, K., Vaughn, L. B., & Barber, B. K. (2008). When there is conflict: Interparental conflict, parent-child conflict, and youth problem behaviors. *Journal of Family Issues, 29*, 780-805. doi:10.1177/0192513X07308043
- Branje, S. J. T., Hale III, W. W., Frijns, T., & Meeus, W. H. J. (2010). Longitudinal associations between perceived parent-child relationship quality and depressive symptoms in adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology, 38*, 751-763. doi:10.1007/S10802-010-9401-6
- Branje, S. J. T., Van Doorn, M. T., Van der Valk, I., & Meeus, W. (2009). Parent-adolescent conflicts, conflict resolution types, and adolescent adjustment. *Journal of Applied Developmental Psychology, 30*, 195-204. doi:10.1016/j.appdev.2008.12.004
- Brown, B. B., Mounts, N., Lamborn, S. D., & Steinberg, L. (1993). Parenting practices and peer group affiliation in adolescence. *Child Development, 64*, 467-482. doi:10.2307/1131263
- Buist, K. L., Deković, M., Meeus, W., & Van Aken, M. A. G. (2004). The reciprocal relationship between early adolescent attachment and internalizing and externalizing problem behaviour. *Journal of Adolescence, 27*, 251-266. doi: 10.1016/j.adolescence.2003.11.012
- Burt, S. A., Krueger, R. F., McGue, M., & Iacono, W. (2003). Parent-child conflict and the comorbidity among childhood externalizing disorders. *Archives of General Psychiatry, 60*, 505-513. doi:10.1001/archpsyc.60.5.505

- Collins, W. A., Laursen, B., Mortensen, N., Luebker, C., & Ferreira, M. (1997). Conflict processes and transitions in parent and peer relationships: Implications for autonomy and regulation. *Journal of Adolescence, 12*, 178-198. doi:10.1177/0743554897122003
- De Goede, I. H. A., Branje, S. J. T., Delsing, M. J. M. H., & Meeus, W. H. J. (2009). Linkages over time between adolescents' relationships with parents and friends. *Journal of Youth and Adolescence, 38*, 1304-1315. doi:10.1007/s10964-009-9403-2
- De Goede, I. H. A., Branje, S. J. T., & Meeus, W. H. J. (2009). Developmental changes in adolescents' perceptions of relationships with their parents. *Journal of Youth and Adolescence, 38*, 75-88. doi:10.1007/s10964-008-9286-7
- De Minzi, M. C. R. (2006). Loneliness and depression in middle and late childhood: The relationship to attachment and parental styles. *The Journal of Genetic Psychology, 167*, 189-210. doi:10.3200/GNTP.167.2.189-210
- Fletcher, A. C., Steinberg, L., & Williams-Wheeler, M. (2004). Parental influences on adolescent problem behavior: Revisiting Stattin and Kerr. *Child Development, 75*, 781-796. doi:10.1111/j.1467-8624.2004.00706.x
- Frick, P. J., Van Horn, Y., Lahey, B. B., Chris, M. A. G., Loeber, R., Hart, E. A., ... Hanson, K. (1993). Oppositional defiant disorder and conduct disorder: A meta-analytic review of factor analysis and cross-validation in a clinic sample. *Clinical Psychology Review, 13*, 319-340. doi:10.1016/0272-7358(93)90016-F
- Fröjd, S., Kaltiala-Heino, R., & Rimpelä, M. (2007). The association of parental monitoring and family structure with diverse maladjustment outcomes in middle adolescent boys and girls. *Nordic Journal of Psychiatry, 61*, 296-303. doi:10.1080/08039480701415277
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1985). Children's perceptions of the personal relationship in their social networks. *Developmental Psychology, 21*, 1016-1024. Retrieved from <http://psycnet.apa.org.proxy.library.uu.nl/journals/dev/21/6/1016/>
- Furman, W., & Buhrmester, D. (1992). Age and sex differences in perceptions of network of relationships. *Child Development, 63*, 103-115. doi:10.1111/j.1467-8624.1992.tb03599.x
- Gerard, J. M., Krishnakumar, A., & Buehler, C. (2006). Marital conflict, parent-child relations, and youth maladjustment: A longitudinal investigation of spillover effects. *Journal of Family Issues, 27*, 951-975. doi:10.1177/0192513X05286020
- Gravetter, F. J., & Wallnau, L. B. (2016). *Statistics for the behavioral sciences*. Boston: Cengage Learning.

- Hammen, C., Brennan, P. A., & Shih, J. H. (2004). Family discord and stress predictors of depression and other disorders in adolescent children of depressed and nondepressed women. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 43*, 994-1002. doi:10.1097/01.chi.0000127588.57468.f6
- Hart, M. S., & Kelley, M. L. (2006). Fathers' and mothers' work and family issues as related to internalizing and externalizing behavior of children attending day care. *Journal of Family Issues, 27*, 252-270. doi:10.1177/0192513X05280992
- Henneberger, A. K., Varga, S. M., Moudy, A., & Tolan, P. H. (2016). Family functioning and high risk adolescents' aggressive behavior: Examining effects by ethnicity. *Journal of Youth Adolescence, 45*, 145-155. doi:10.1007/s10964-014-0222-8
- Henry, D. B., Tolan, P. H., & Gorman-Smith, D. (2001). Longitudinal family and peer group effects on violence and non-violent delinquency. *Journal of Clinical and Child Psychology, 30*, 172-186. doi:10.1207/S15374424JCCP3002_5
- Hipwell, A., Keenan, K., Kasza, K., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., & Bean, T. (2008). Reciprocal influences between girls' conduct problems and depression, and parental punishment and warmth: A six year prospective analysis. *Journal of Abnormal Child Psychology, 36*, 663-677. doi:10.1007/s10802-007-9206-4
- Kam, C., Greenberg, M. T., Bierman, K. L., Coie, J. D., Dodge, A., Foster, M. E., ... Pinderhughes, E. E. (2011). Maternal depressive symptoms and child social preference during the early school years: Mediation by maternal warmth and child emotion regulation. *Journal of Abnormal Child Psychology, 39*, 365-377. doi:10.1007/s10802-010-94680
- Kane, P., & Garber, J. (2004). The relations among depression in fathers, children's psychopathology, and father-child conflict: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review, 24*, 339-360. doi:10.1016/j.cpr.2004.03.004
- Katsurada, E., & Sugawara, A. I. (2000). Moderating effects of mothers' attribution on the relationships between their affect and parenting behaviors and children's aggressive behaviors. *Journal of Child and Family Studies, 9*, 39-50. doi:10.1023/A:1009407631426
- Kerr, M., Stattin, H., & Burk, W. J. (2010). A reinterpretation of parental monitoring in longitudinal perspective. *Journal of Research on Adolescence, 20*, 39-64. doi:10.1111/j.1532-7795.2009.00623.x

- Lui, Y. L. (2003). Parent–child interaction and children’s depression: The relationships between parent–child interaction and children’s depressive symptoms in Taiwan. *Journal of Adolescence, 26*, 447–457. doi:10.1016/S0140-1971(03)00029-0
- Mahony, J. L., Schweder, A. E., & Stattin, H. (2002). Structured after-school activities as a moderator of depressed mood for adolescents with detached relations to their parents. *Journal of Community Psychology, 30*, 69–86. doi:10.1002/jcop.1051
- Marmorstein, N. R., & Iacono, W. G. (2004). Major depression and conduct disorder in youth: Associations with parental psychopathology and parent–child conflict. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45*, 377–386. doi:10.1111/j.14697610.2004.00228.x
- McKinney, C., Milone, M. C., & Renk, K. (2011). Parenting and late adolescent emotional adjustment: Mediating effects of discipline and gender. *Child Psychiatry and Human Development, 42*, 463–481. doi:10.1007/s10578-011-0229-2
- Olson, S. L., Bates, J. E., Sandy, J. M., & Lanthier, R. (2000). Early developmental precursors of externalizing behavior in middle childhood and adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology, 28*, 119–133. doi:10.1023/A:1005166629744
- Paquette, D. (2004). Theorizing the father-child relationship: Mechanisms and developmental outcomes. *Human Development, 47*, 193–219. doi:10.1159/000078723
- Richards, M. H., Miller, B. V., O’Donnell, P. C., Wasserman, M. S., & Colder, C. (2004). Parental monitoring mediates the effects of age and sex on problem behaviors among African-American urban young adolescents. *Journal of Youth and Adolescence, 33*, 221–233. doi:10.1023/B:JOYO.0000025321.27416.f6
- Schiffirin, H. H., Liss, M., Miles-McLean, H., Geary, K. A., Erchull, M. J., & Tashner, T. (2013). Helping or hovering? The effects of helicopter parenting on college students’ well-being. *Journal of Child and Family Studies, 23*, 548–557. doi:10.1007/s10826-013-9716-3
- Shaw, D. S., Winslow, E. B., Owens, E. B., Vondra, J. I., Cohn, J. F., & Bell, R. Q. (1998). The development of early externalizing problems among children from low-income families: A transformational perspective. *Journal of Abnormal Child Psychology, 26*, 95–117. doi:10.1023/A:1022665704584
- Silk, J. S., Steinberg, L., & Sheffield-Morris, A. (2003). Adolescents’ emotion regulation in daily life: Links to depressive symptoms and problem behavior. *Child Development, 74*, 1869–1880. doi:10.1046/j.1467-8624.2003.00643.x

- Sisk, C. L., & Zehr, J. L. (2005). Pubertal hormones organize the adolescent brain and behavior. *Neuroscience Program and Department of Psychology, 26*, 163-174. doi:10.1016/j.yfrne.2005.10.003
- Smokowski, P. R., Cotter, K. L., Robertson, C. I. B., & Guo, S. (2013). Anxiety and aggression in rural youth: Baseline results from the rural adaptation project. *Child Psychiatry and Human Development, 44*, 479-492. doi:0.1007/s10578-012-0342-x
- Smokowski, P. R., Guo, S., Evans, C. B. R., Wu, Q., Rose, R. A., & Bacallao, M. (2016). Risk and protective factors across multiple microsystems associated with internalizing symptoms an aggressive behavior in rural adolescents: Modeling longitudinal trajectories from the rural adaptation project. *American Journal of Orthopsychiatry, 87*, 94-108. doi:10.1037/ort0000163
- Thapar, A., Collishaw, S., Pine, D. S., & Thapar, A. K. (2012). Depression in adolescence. *The Lancet, 379*, 1056-1067. doi:10.1016/S0140-6736(11)60871-4
- Verhulst, F. C., Van der Ende, J., & Koot, H. M. (1997). *Handleiding voor de Youth Self-Report*. Rotterdam: Sophia Kinderziekenhuis/Erasmus MC.
- Yu, R., Branje, S., Keijsers, L., & Meeus, W. H. J. (2014). Personality effects on romantic relationship quality through friendship quality: A ten-year longitudinal study in youths. *Research Centre Adolescent Development & Department of Developmental Psychology, 9*, 1-12. doi:10.1371/journal.pone.0102078
- Yu, S., Clemens, R., Yang, H., Li, X., Stanton, B., Deveaux, L., ... Harris, C. (2006). Youth and parental perceptions of parental monitoring and parent-adolescent communication, youth depression, and youth risk behaviors. *Social Behavior and Personality: An International Journal, 34*, 1297-1310. doi:10.2224/sbp.2006.34.10.1297
- Zhou, Q., Eisenberg, N., Losoya, S. H., Fabes, R. A., Reiser, M., Guthrie, I. K., ... Shepard, S. A. (2002). The relations of parental warmth and positive expressiveness to children's empathy-related responding and social functioning: A longitudinal study. *Child Development, 73*, 893-915. doi:10.1111/1467-8624.00446